

They became “Shakespearean” with that unique and irreplaceable presence which is so hard to characterize or to define.” [6, X].

Второй момент, на который хотелось бы обратить внимание – это особенности фокализации в труде Акройда. Все повествование ведется от третьего лица, с точки зрения всезнающего нарратора, в то же время меняется тип фокализации. Чаще всего читатель отождествляет себя с нарратором и воспринимает все изображаемое с высоты современной эпохи и наших (акройдовских) знаний о Шекспире и его времени. Однако иногда автор позволяет читателю смотреть на события глазами Шекспира, подробно воссоздавая колорит эпохи.

Акройд вскрывает смысловые слои шекспировских текстов, вычитывая многое доступное только современному пониманию. Писатель приходит к выводу, что в персонажах царствует власть индивидуального сознания, умственная и физическая энергия, присущая в большой степени самому Шекспиру.

Биограф использует последние открытия историков театра. Как считает Алексей Бартошевич, книга Акройда – настоящий театральный роман как и вся жизнь Шекспира [4, 261]. Акройд описывает и сам театр, и популярных актеров того времени, и то, как создавались произведения (соавторство нескольких драматургов, постоянная переделка пьес в ответ на запросы труппы и публики, воровство популярных сюжетов), демонстрирует, как облик и привычки актеров находили отражение в создаваемых персонажах (Ричарда Бербиджа в «Гамлете» и др.), указывает на отсутствие декораций и значимость костюмов, на которые тратилось больше денег, чем на актеров.

Английский поэт Уистон Хью Оден высказал следующую мысль в связи с многочисленными догадками и выдуманнами гипотезами о жизни Шекспира, которые не дают ключа к пониманию самого творчества: «Если речь идет о человеке действия – правителе, политике, генерале, человек равен своей биографии. В случае с человеком искусства, который является не деятелем, а творцом, история его жизни принципиально отлична от истории его произведений. ... Связь между жизнью и творчеством, с одной стороны, самоочевидна и не требует комментариев – всякое произведение искусства есть, в определенном смысле, самовыражение, – но, с другой стороны, связь эта чрезвычайно сложна и непроницаема для постороннего взгляда» [7, 169]. Думается, что Питер Акройд, будучи сам писателем, хорошо осознал это.

Подводя итог данному исследованию, важно подчеркнуть, что произведение Акройда о Шекспире построено на сочетании исторического, биографического и текстологического подходов и благодаря глубине и охвату анализа задает новые ориентиры современным биографам.

Источники и литература:

1. Paris Jean. Shakespeare / Jean Paris. – L. : Evergreen Profile Books, ltd., 1960. – 192 p.
2. Честертон Г. К. Критик / Г. К. Честертон // Иностранная литература. – М., 2010. – № 8. – С. 258-267.
3. Акройд П. Шекспир. Биография / П. Акройд; пер. с англ. О. Кельберт. – М. : Колибри, 2009. – 736 с.
4. Бартошевич А. Великое дело – контекст / А. Бартошевич // Иностранная литература. – М., 2010. – № 6. – С. 258-262.
5. Ackroyd Peter. Shakespeare. The Biography / Peter Ackroyd. – L. : Vintage Books. – 546 p.
6. Ackroyd Peter. Reading Shakespeare Today / Peter Ackroyd // The Complete Works of William Shakespeare. – Collins, 2006. – P. IX-X.
7. Оден У. Х. Сonetы Шекспира / У. Х. Оден // Иностранная литература. – М., 2011. – № 7. – С. 168-188.

Павленко Л.В.

УДК 821.112.2-1.09:141.8.-330.84(Ямбул)

МАНДРІВКА ЯМБУЛА – ПЕРШИЙ УТОПІЧНИЙ РОМАН СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Людині, представникові будь якого етносу і суспільного устрою, здавна притаманне бажання жити краще, ніж при тому способі існування, який вона має у реальному часі і просторі. Тому історія світової культури знає багато прикладів народних фантазувань щодо земель чи суспільств, де люди живуть щасливо в матеріальному та соціальному планах. В літературі різних народів це привело до виникнення особливих сюжетів і жанрів, які мають загальну назву «утопічних». Хоча сам термін «утопія» (місце, якого не існує) виник на початку XVI століття як назва уславленого філософсько-соціологічного твору Томаса Мора, елементи утопії можна віднайти і в гомерівських поемах, де згадуються міфічні «острови блаженних» («Одіссея», пісні IV, р.р.561-569; XV, р.р. 403-411) чи наведено опис життя щасливих феаків на острові Схерія («Одіссея», пісня VII, р.р.114-132), або ж переказ міфу про «Золотий вік» людства в премі Гесіода «Роботи й дні» (р.р.167-173)[9, 166]. На науковій основі утопічні ідеї, втім, починають розглядатися лише в IV столітті до Р.Х. учнями філософа Сократа, який, як відомо, першим почав критично ставитись до традиційних міфів і переказів далекої старовини.[2, 682]. Спочатку Ксенофонт Афінський в своєму творі «Кіропедія» зробив спроду ідеалізувати суспільний лад Перської держави за часів правління царя Кіра Старшого, а потому Платон створив утопічний міф про Атлантиду[6, 100]. Історик Діодор Сицилійський (він жив десь між 280 – 200 р.р. до Р.Х.). передає в різних книгах своєї «Історичної Бібліотеки» твори історіографів різних часів та народів – наприклад, праці учнів славнозвісного афінського ритора Ісократ – істориків Теопомпа та Ефора, або ж «Історію Єгипту» жерця Манефона, який жив у III столітті до Р.Х. Ці оповіді достатньо фантастичні за своїм змістом і мають певні ознаки творів утопічного характеру. Завважимо при цьому, що античні утопісти пов'язують свої оповіді переважно з народами віддалених, мало

знайомих для читача регіонів на далеких Півночі чи Сході (кіммерійці, гіпербореї, кельти, ефіопи, індійці, перси) [3, 684].

Дві такі утопічні оповіді зберіг для нас саме Діодор: в книгах V та VI його «Історичної бібліотеки» наведено, між іншим, переказ втрачених творів мессенця Євгемера (бл. 340 – 260 р.р.), який нібито відвідав архіпелаг поблизу Індії, де на острові Панхея знайшов в одному з храмів «Священний напис» на золотій дошці-стелі з переликом імен найдавніших царів, і в їх числі – імена Урана, Крона, Зевса. З філософією і творами цього автора пов'язане поняття «євгемеризму» – доктрини, яка пов'язує виникнення міфологічних уявлень греків з напівзабутими фактами історії різних народів у найдавніші часи [8, 267]. Різні джерела своєї «Історичної Бібліотеки» Діодор суттєво переосмислює; втім, дехто з сучасних вчених-істориків вважає, що це мало відношення лише до мови та стилю запозичуваних оригіналів, адже історик інколи наводить відносно однієї й тієї події різні і навіть суперечливі повідомлення, виявляючи при цьому дивовижну довірливість і некритичність. Крім творів суто історіографічного характеру він використовує і прозові антології міфографів, різноманітні періпли (описи подорожей) тощо. Все це надає творові Діодора особливої цікавості для широкого кола читачів різних епох – Діодор був ледве не першим грецьким історіографом, якому плідно наслідували письменники пізніших епох – і, найперше, утопісти епохи Відродження Томас Мор, Френсіс Бекон чи Томмазо Кампанелла [7, 178]. Як вважають сучасні дослідники, саме Кампанелла використав як сюжетну основу для свого «Міста Сонця» один з переказів Діодора – оповідь якорось Ямбула про його океанічне плавання на острів Тапрован десь в Індійському океані (можливо, тут йдеться про Цейлон) [8, 269].

Ямбул (Ἰαμβουλος), роки життя, можливо, – 280-200 р.р. до Р.Х. – грецький письменник і філософ-стоїк (або кінік), автор не збереженого твору утопічного характеру, «роману-подорожі». В своєму творі він розповідає про свою подорож до південної Аравії і пригоди, які з ним трапилися – про полон, продаж у рабство представникам одного з ефіопських племен, звідки його разом з товаришем у нещасті було (згідно з місцевим релігійним обрядом) відправлено в далеке плавання морем.

Твір Ямбула навіть у пересказі зберігає ознаки белетристичного жанру: в ньому зроблено навіть спроби психологічного аналізу вчинків дійових осіб, наведено описи природних явищ, присутні елементи драматизації опису подій (наприклад, загибель супутника Ямбула поблизу берегів Індії і т.ін.). Все це дозволяє розглядати оповідь Ямбула як зразок чи не першого у світовій літературі утопічно-пригодницького роману-подорожі [8, 280].

В наведеному далі вперше перекладеному на українську мову уривку з історичного твору Діодора читач знайде чимало свідчень про географічні та соціологічні уявлення греків епохи еллінізму, коли після завойовницьких походів Александра Македонського антична екумена розширилася до маловідомих земель далеко на схід від Еллади. Уривок має дати читачеві також певне уявлення про характер оповідних жанрів грецької літератури того часу, а грецький оригінал твору Діодора – і про його мову, загальногрецьку «койне» з тими лексичними та граматичними особливостями, які стали характерними для грецької мови після розпаду полісної системи та завоювання Греції Римом.

Зрозуміло, це – не мова втраченого твору Ямбула, а достатньо вільний його переказ, не позбавлений порушення ймовірної структури оригінальної оповіді; звідси в переказі – несподівані зміни теми повідомлення, сюжетні протиріччя, повтори тощо.

Діодор Сицилійський «Історична Бібліотека»

Книга II (розділи 55-60)

«Про острів Тавробан, яких знаходиться в Південному Морі»

55. Тепер я вирішив коротко розповісти про острів в Океані на південь [від Аравії] і про дивні речі, з ним пов'язані, але спершу розкажу про обставини його відкриття. Якийсь Ямбул на ймення ще змолodu мав схильність до пізнання світу [в тексті – вільних наук]. По смерті свого батька, купця, він і сам вирішив віддатися зайняттю торгівельними справами. Мандруючи Аравією до «землі ароматів», він разом зі своїми супутниками несподівано захоплений був у полон розбійниками. Спершу Ямбул з одним з полонених пас отари, а потім їх захопили вже ефіопські розбійники і відвели до якогось міста на узбережжі Ефіопії для того, (оскільки були вони чужеземцями), щоб принести їх у жертву для очищення від усякого лиха своєї землі. Був у тамтешніх ефіопів звичай, усталений за багато століть до того їхніми предками і затверджений релігійними заповідями, аби кожні двадцять поколінь (вважалося, що покоління змінюються через тридцять років), тобто, через кожні шістьсот років обирати для очисної жертви заради блага своєї землі двох чужинців. Відтак спорудили вони для полонених невеличке судно, здатне, втім, витримати негарзди плавання у відкритому морі і таке, яким могли б керувати двоє людей, вони завантажили в нього харчів на шість місяців і звелили полоняникам, як і повелів оракул, плисти на південь. І принемені у жертву повинні були дістатися якогось прекрасного острова, де живуть у блаженстві дуже мирні люди. Через це, якщо мандрівники досягнуть того острова, саму землю ефіопів очікують шістьсот років всілякого благополуччя.

Але якщо мандрівники злякаються негарзді далекої морської подорожі і повернуть назад, їх за нечестя і намір принести нещастя землі, яка їх спорядила у плавання, піддадуть страшним тортурам і позбавлять життя. Відплиття ж їх з землі ефіопів супроводжувалося, теж для очищення землі від усякого зла, загальним святкуванням, принесенням численних жертв, а самих мандрівників прикрасили вінками.

Довго, три місяці, плвли вони морем, боролися з високими хвилями і в решті решт наблизилися до невідомого острова [можливо, йдеться про Цейлон], який мав різне за конфігурацією узбережжя завдовжки приблизно у п'ять тисяч стадій. [56.] Коли вони були вже біля берега, деякі з тубільців припливли їх

зустрічати і привели судно до гавані. Потім інші, що прибігли [на берег] у великій кількості, обступили прибульців і, дивуючись їх мужності, радо прийняли до своєї громади.

Будовою тіла і способом життя тубільці від нас дуже відрізняються, хоча між собою всі вони однакові: кістки у них, як хребці, гнучкі – легко згинаються і повертаються у попереднє положення. Тіла у них ніжні, проте і міцніші за наші, бо коли [тубілець] схопить когось рукою, ніхто від того захвату звільнитися не може. Все тіло у них позбавлене волосся окрім голови, брів, повій та бороди – на решті шкіри немає навіть легкого пуху. Обличчя у них миловидні, а всі частини тіла стрункі та витончені; вуха ж у них більші за наші і мають усередині мушлі щось подібне до маленьких язичків.

Відносно мови їх спостерігається чи то залежна від природи, чи то набута вправами різниця: язик у них подвійний, наче розщеплений з середини, від самого кореню. Тому здатні вони розмовляти не лише людською мовою, але й наслідувати пташині крики та інші найрізноманітніші звуки. Але найдивовижніше те, що вони одночасно з двома співбесідниками розмовляти можуть, запитуючи їх, або ж відповідаючи їм.

Спостерігається там, окільки живуть вони поблизу рівноденної лінії, та астрономічна особливість, що вони не страждають ні від холоду, ні від надмірної спеки: плоди на деревах протягом всього року зберігаються зрілими, і, як каже поет,

*Яблуко стигне за яблуком, за грушею – груша,
Гроно там зріє за гроном, за смоквою – смоква солодка.*

(Гомер. «Одіссея», VII, 120-121; пер. Бориса Тена)

День там завжди дорівнює ночі, і опівдні ні від чого немає тіні, бо сонце ходить прямо над головою.

57. Суспільно живуть вони розділеним на коліна по родам і артільно, залежно від роду зайнять, але так, що більше ніж 400 осіб до громади не приймають. Місце їх життя – волога рівнина, де земля щедро постачає їм все для існування людини потрібне: все родиться саме собою і в більшій кількості, ніж потрібно для харчування всіх жителів тієї місцевості.

Ростуть там плоди, схожі на білий горох, їх збирають, заливають гарячою водою і вони, набухаючи, стають розміром з голубине яйце. Тоді їх товчуть, вимішують руками, печуть як хлібні буханці і їдять – смак такий хліб має солодкуватий. Багато там джерел теплої води, які слугують їм лазнями, зцілюючи від хвороб; є й джерела холодної води, приємної на смак і теж цілющої.

Знають вони різні науки, але найкраще – астрономію. Письмо у них використовує 28 знаків для приголосних звуків і 7 – для голосних, які поєднуються у чотири різні способи. Пишуть вони не від однієї руки до іншої впоперек сторінки, як ми, а стовпцями зверху донизу.

Життя їх – довге, дехто доживає до 150 років, ніколи не хворієчи. Втративши якимось чином кінцівку чи суттєво пошкодивши тіло, вони за усталеним суворим законом мають піти з життя, а оскільки росте в їх землі трава двох різновидів, то на одній з них засинаючи, людина не відчуває ні болю, ні скорботи і у приємному сні помирає.

58. Жінок вони [своїми шлюбними подругами] чи чужими не вважають, мають спільних, як і народжених від них дітей – всіх малюків вважають своїми і однаково люблять, а виховують їх особливі годувальниці. Хлопчиками, доки вони ще немовлята, часто обмінюються, отож і їх матері ніколи не знають, де чия дитина. Не страждають вони честолюбством, ото ж і сварок між них не буває, а живуть всі у надзвичайній суспільній злагоді.

Є в тій землі маленька тваринка з дивними якостями тіла та крові: має вона круглу форму, як черепаха, але панцир її зверху розділений наварест двома білими смугами. На кожному з чотирьох кінців тіла є у них око і ротовий отвір, ото ж дивляться вони чотирма очима і їдять чотирма ротами, але їжа через різні горла потрапляє до спільного шлунку, та й інші внутрішні органи у них спільні. Навколо тіла у тваринки багато ніг і ходити вони можуть у різні боки. Кров цих тваринок має чудові властивості: пошкодження на їхньому тілі миттєво заживають, біль за те – коли у людини пошкоджено руку чи іншу, не важливу для життя частину тіла, то, невдовзі після поранення замащена [кров'ю тваринки], кінцівка швидко заживає чи зростається.

Кожна громада у цих тубільців утримує великих птахів особливої породи, за допомогою яких визначають придатність до життя дітей, яких саджають на спину птахові; коли ж птах підіймається у поватря, а дитина не може стерпіти сили вітру і злякається, або ж її змудить, таке дитя позбавляють життя через брак надійності і фізичної сили.

В кожній громаді чи артілі старший за віком повновладно править іншими, а коли, проживши 150 років, не побажає жити далі, його місце за усталеним звичаєм заступає інший, старший літами серед співгромадян.

Море, яке оточує острів, бурхливе і бувають на ньому великі припливи та відпливи, а вода в ньому придатна для пиття. Там не видно Медведиць і інших сузір'я нашого неба. Островів же [у архіпелагу] сім, вони однакові за розмірами і однаково між ними відстань, а жителі мають однакові умови життя і суспільний устрій. **[59]**. І хоч все у них саме собою родить в достатній кількості, живуть вони не в розкошах і врожаю збирають лише стільки, скільки потрібно для поміркованого життя. М'ясо та іншу їжу вони варять або смажать, але надавати мистецтвом вправних кухарів стравам додаткового смаку різними приправами не вмюють.

Як головне божество шанують вони Небо, адже воно утримує всесвіт, а потому – Сонце і все, що є на небі. Тубільці вправні в морській риболовлі, ловлять вони [для споживання] також птахів. Росте там велика кількість плодівих дерев – оливок і винограду, з їх плодів давлять вони масло та вино у достатній кількості. Одяг вони виготовляють з рослин, подібних до тростини, в середині яких є світле волокно та пух; вони їх

збирають, і фарбують, поклавши разом з нерозкритими мушлями морських устриць, і потім з дивною майстерністю виробляють одяг пурпурового кольору.

Земля на цих островах відрізняється від інших видів земель своїми незвичайними якостями і тому породжує незвичайних тварин. Взагалі, весь спосіб життя у тубільців підкоряється певному давно усталеному порядку: не всі споживають їжу в один і той же час і однакову – в певні дні їдять лише рибу, або птахів, або м'ясо земних тварин, а в інші дні – лише оливки чи інші дуже прості страви. В праці одне одному допомагають і коли одні ловлять рибу, інші займаються рукою чи якимось іншим способом на користь громади працюють. Дехто з громадян в усталений період часу обирається для виконання обов'язків суспільного управління і в свята всі, окрім надто старих людей, читають молитви своїм богам, або піснями їм хвалу висловлюють, і перш за все – Сонцю, якому вони заради свого блага і блага всього острова приносять священні обітниця. Померлих вони під час відпливу закопують у морський пісок, покладаючи їх так, щоб приплив наніс [на таку могилу] ще більше піску.

Розповідають, що ті тростини, з яких вони хліб виготовляють, товщиною нагадують вінок і при повному місяці стають товщими, а при його ущербі – тоншими. Вода теплих джерел солодка і цілюща, вона завжди залишається теплою і не охолоджується, хіба що додати до неї холодних води чи вина.

60. Ямбул зі своїм товаришем, проживши там сім років, нарешті, попри своє бажання, як лиходії та люди морально зіпсовані, були вигнані звідти. Отож спорядивши невеличке судно і захопивши якийсь запас їжі, вони попливли геть. Через чотири місяці морські хвилі викинули їх корабель на мілини та піски поблизу узбережжя Індії, при цьому хвилі поглинули товариша, а Ямбула викинули на берег поблизу житла, звідки вже місцеві жителі доправили його за кілька днів подорожі до столиці і до тамтешнього царя Паліботри, який, полюбляючи греків і розповіді про все незвичайне, повівся з Ямбулом дуже милостиво. А наш мандрівник, отримавши від царя дозвіл на від'їзд, дістався спершу Персії, а вже потім без перешкод повернувся до Греції.

Все це Ямбул докладно описав, додавши багато невідомих до того свідчень про Індію.

Джерела та література:

1. Diodori Bibliotheca Historica / Ed. Ludwig Duebner. – Leipzig : Teubner, 1866. – Vol. I. – P. 219-226.
2. Kroll Wilhelm. Iambulus / Wilhelm Kroll // RE Pauly-Wissowa-Kroll. – Stuttgart, 1916. – Bd. 9. – Kol. 681-683.
3. Schwarz F. F. The Itinerary of Iambulus: Utopianism and History / F. F. Schwarz. // Ideology and Laws: Studies in Honor of J.D.M. Derrett. – Wiesbaden : Steiner, 1983. – P. 18-55.
4. Диодора Сицилийского «Историческая библиотека» переведена с греческого Иваном Алексеевым : Ч. I / Диодор. – СПб. : Изд-во Имп. АН, 1771.
5. Диодор Сицилийский. Историческая библиотека / Диодор; пер, стат. и комм.: В. М. Строецкого, О. П. Цыбенко и др. – СПб. : Алетейя, 2005. – 755 с.
6. Панченко Д. В. Ямбул и Кампанелла. (О некоторых механизмах утопического творчества) / Д. В. Панченко // Античное наследие в культуре Возрождения : сб. ст. – М. : Наука, 1984. – С. 98-110.
7. Строецкий В. М. Диодор Сицилийский и его «Историческая библиотека» в оценке историографии / В. М. Строецкий // Вестник древней истории. – М., 1983. – № 4. – С. 177-179.
8. Трофимова М. К. Утопия Ямбула / М. К. Трофимова // История социалистических идей : сб. ст. – М. : Наука, 1986. – С. 266-281.
9. Чернышов Ю. Г. Социально-утопические идеи и миф о «золотом веке» в Древнем Риме / Ю. Г. Чернышов. – Новосибирск : Изд-во Новосибирск. ун-та, 1994. – Ч. 1. – 176 с.; Ч. 2. – 167 с.

Гавришева Г.П., Науменко Н.П.

УДК 821.133.1–32

ЖИВОПИСЬ В ТВОРЧЕСТВЕ БРАТЬЕВ ГОНКУРОВ

Тематика настоящей статьи соответствует основному направлению научных исследований кафедры романской и классической филологии Таврического национального университета им. В.И.Вернадского (плановая тема: Лингвистические и литературоведческие интерпретации французских, испанских и латинских текстов).

Объектом данного исследования является литературное творчество братьев Гонкуров как явление многоплановое, отличающееся стилистическим своеобразием и оригинальностью, вызывающее неоднозначные оценки литературных критиков и исследователей. Это свидетельствует об актуальности и научной целесообразности интерпретации и анализа произведений, как и эстетических принципов художественного творчества братьев Гонкуров в целом.

Предмет исследования – живопись в творчестве Гонкуров. В связи с этим – задачей настоящей статьи является анализ роли и места живописи в прозе братьев Гонкуров раннего творчества.

Общеизвестно, что Гонкуры играли заметную роль в литературной и художественной жизни Франции второй половины XIX века. Они занимали особое положение в литературном процессе своего времени, находясь в самой гуще литературно-эстетической борьбы, будучи связанными с выдающимися деятелями литературы и искусства. Вместе с Флобером сражались они за утверждение реалистического искусства и